

JUHLAJULKAISU

URHO KALEVA
KEKKONEN

1900 · 3/9 · 1975

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1975, Vammalan Kirjapaino Oy

ISBN 951-9068-43-0 (1/2 nahk.)

ISBN 951-9068-44-9 (sid.)

ISBN 978-951-855-874-6 (PDF)

Heikki Jokela

Kauppatoimien oikeudellisesta perustasta Suomen ja Neuvostoliiton välisessä kaupassa

1. — Suomen ja Neuvostoliiton kauppasuhteiden oikeudellisena perustana on 1. joulukuuta 1947 allekirjoitettu »Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välinen kauppasopimus» (SopS 13/1948). Sopimus on meillä saatettu valtiosisäisesti voimaan lailla 358/1948, sikäli kuin sopimuksen määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan, ja muilta osin asetuksella 359/1948. Alunperin viisivuotiskaudeksi tehty kauppasopimus on edelleen voimassa siihen saakka, kunnes vuosi on kulunut siitä päivästä, jolloin jompikumpi sopimuspuoli on sen irtisanonut (14 art.).

Kauppasopimuksen (lyh.: KS) johdantolauseen mukaan sopimuspuolia »on elähdyttänyt halu jatkuvasti kehittää ja vahvistaa molempien maiden välisiä taloudellisia suhteita». Tähän tavoitteeseen pyritään yhdenvertaisuuden ja vastavuoroisuuden pohjalla, kuten 1 art:ssa lausutaan. Sopimus edellyttää, että sopimuspuolet erikseen sopivat tavarantoimitusten laajuudesta ja laadusta pyrkien tavaravaihdon jatkuvaan laajentamiseen. Siinä mielessä on tehty viisivuotisia tavaravaihtosopimuksia ja niitä vuosittain täsmentäviä pöytäkirjoja. Mainitut valtioiden väliset järjestelyt ovat kehyksenä niille yksittäisille kauppatoimille, joihin suomalaiset yritykset ryhtyvät neuvostoliittolaisten ulkomaankaupan järjestöjen kanssa.

Oikeudellisesti ajatellen KS on Suomen ja Neuvostoliiton kauppasuhteiden perusnormin asemassa. Tämän perusnormin varassa tapahtuu yhtä hyvin valtioiden kesken sovittava kaupankäynnin sääntely kuin varsin pitkälti myös yksittäisten oikeustoimien sopimuskumppanien oikeusaseman määrittely.

Kaupankäynnin sääntely KS:n pohjalla Suomen ja Neuvostoliiton kesken käsittää toisaalta taloudellisten suhteiden kehittämisen suuntaa viitoittavia yleisluonteisia sopimuksia, toisaalta konkreettisia kysymyksiä järjestäviä erityisalojen sopimuksia. Tärkeässä asemassa on 20. huhtikuuta 1971 tehty sopimus taloudellisen, teknisen ja teollisen yhteistyön kehittämisestä (SopS 64/1971; lyh.: TTT-sopimus). Sopimuksen johdantolauseessa ilmaistaan se kansainvälisistä järjestelyistä koostuva viitekehys, johon sopimuspuolet ovat tarkoittaneet kyseessä olevat taloudelliset suhteensa sijoitettaviksi.

Ensimmäiseksi TTT-sopimuksen johdannossa mainitaan Suomen ja Neuvostoliiton sopimus ystävyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta 6. 4. 1948 (SopS 17/1948). Sen jälkeen on lueteltu KS, tavaravaihto- ja maksusopimukset, 16. elokuuta 1955 tehty sopimus tieteellisteknisestä yhteistoiminnasta (SopS 30/1955), 24. marraskuuta 1960 tehty tullikysymyksiä koskeva sopimus (SopS 19/1961), 10. helmikuuta 1967 tehty suomalais-neuvostoliittolaisen hallitusten välisen pysyvän taloudellisen yhteistyökomission muodostamista koskeva sopimus (SopS 45/1967) ja 14. toukokuuta 1969 tehty yhteistyötä atomien energian rauhanomaisen käytön alalla koskeva sopimus (SopS 39/1969). Lopuksi TTT-sopimuksen johdantolauseessa viitataan Yhdistyneiden Kansakuntien Euroopan Taloudellisen Komission suosituksiin kansainvälisen kaupan ja taloudellisen yhteistyön kehittämisestä sekä siihen liittyvään molemminpuoliseen pyrkimykseen edistää yleiseurooppalaisen yhteistyön aikaansaamista erilaisia taloudellisia ja yhteiskunnallisia järjestelmiä edustavien valtioiden rauhanomaisen rinnakkaiselon periaatteiden pohjalla.

TTT-sopimuksen johdantolause antaa hyvän kuvan siitä, miten laajalle ja syvälle ulottuvasta kansainvälisten normien järjestelmästä on kysymys taloudellisia suhteita valtioiden kesken järjestettäessä. Tämä normijärjestelmä on otettava huomioon myös yksittäisten kauppatoimien tasolla sopimuskumppanien asemaa arvosteltaessa.

Mainittu sopimuskumppanien oikeusaseman määrittely on tämän kirjoituksen aiheena. Kysymys, johon Suomen oikeuskirjallisuudessa ei sanottavasti ole kiinnitetty huomiota, on kiintoisa ja tärkeä monestakin näkökulmasta. Tässä mainittakoon kaksi perustetta asian selvittelylle: Ensiksi, idänkaupпамme oikeudellinen viitekehys näyttää meillä olevan yleisön tietoisuudessa ja monesti alan ammattipiireissäkkin siinä määrin heikosti tunnettu, että tiedon puute saattaa joissakin suhteissa merkitä toimintamahdollisuuksien rajoittumista. Toiseksi, Suomen ulkomaan-

kaupan oikeudellinen yleishahmotus on vielä suurelta osin vajavainen, joten suppeillakin tutkielmilla on tehtävänsä kokonaiskuvaa luotaessa.

2. — Suomen ja Neuvostoliiton väliset suhteet kauppa- ja merenkulkukysymyksissä sekä teollisuuden ja muun taloudellisen toiminnan alalla on KS:ssa järjestetty ehdottoman ja rajoittamattoman *suosituimuuden* pohjalle (2 art.).

Taloudellisen toiminnan subjekteina KS:n 10 art. mainitsee suomalaiset liike- ja teollisuusmiehet sekä fyysiset taikka Suomen lakien mukaisesti muodostetut juridiset henkilöt. Sopimuksen mukaan heitä »kohdellaan henkilönsä ja omaisuutensa suhteen yhtä suopeasti kuin suosituimman maan kansalaisia ja vastaavasti juridisia henkilöitä heidän Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton alueella joko itse taikka valitsemiensa edustajien välityksellä harjoittamassaan taloudellisessa toiminnassa neuvostolainsäädännön sallimissa puitteissa.»

Neuvostoliiton taholta taloudellisen toiminnan subjekteina ovat KS:n 10 art:n mukaan valtion taloudelliset elimet ja muut neuvostolaiset juridiset henkilöt samoin kuin fyysiset henkilöt, jotka ovat Neuvostoliiton kansalaisia. Näitä »kohdellaan henkilönsä ja omaisuutensa suhteen yhtä suopeasti kuin suosituimman maan juridisia henkilöitä ja kansalaisia heidän Suomen alueella harjoittamassaan taloudellisessa toiminnassa Suomen lainsäädännön sallimissa puitteissa.»

Mainituille kumpaisenkin sopimuspuolen kansalaisille ja oikeushenkilöille tunnustetaan oikeus esiintyä toisen sopimuspuolen »oikeuslaitoksissa ja vapaasti kääntyä niiden puoleen».

KS:n 10 art:n määräykset merkitsevät sopimuspuolten kansalaisten ja oikeushenkilöiden yleisen oikeuskelpoisuuden vastavuoroista tunnustamista. Kansalaisuus on tässä yhteydessä ilmeisesti tarkoitettu todettavaksi kansainvälisessä oikeudessa vakiintuneita periaatteita seuraten. Siten pääsääntöisesti se valtio, jonka kansalaisuudesta on kysymys, määräisi asiasta. Oikeushenkilöiden osalta KS:n kanta viittaa ns. inkorporaatioteoriaan. Tämän käsityksen mukaan oikeushenkilö samaistuu siihen valtioon, jonka lainsäädäntöön nojautuen oikeushenkilö perustetaan; oikeushenkilön »kansalaisuus» ei siten ajatellen riipu esim. oikeushenkilön päätoimipaikan sijainnista (siège social -teoria) taikka osakkaiden kansalaisuudesta tai kotipaikasta. Tältä pohjalta näyttää siltä, että Suomen lain mukaan perustetut yhtiöt ja muut oikeushenkilöt saavat KS:n 10 art:n perusteella Neuvostoliitossa sopimuksen mukaiset edut siitä riippumatta, onko oikeushenkilön taustana pelkästään suomalaisia intressejä.

Toimintavapaus toisen sopimuspuolen alueella on KS:n 10 art:ssa suosituimmuuden periaatteen mukaisesti asetettu tämän sopimusvaltion lainsäädännön puitteisiin. Tästä seuraa, että toisesta sopimusvaltiosta tuleva henkilö ei välttömästi saa toisessa valtiossa hyväkseen samoja oikeuksia ja vapauksia kuin tämän valtion kansalaiset ja siihen kuuluvat oikeushenkilöt. Jos valtiossa on voimassa esim. kaikkiin ulkomaalaisiin kohdistuvia taloudellisen toiminnan rajoituksia, näitä voidaan KS:sta huolimatta soveltaa myös toiseen sopimusvaltioon nähden.¹ Erikseen on voitu sopia tietyillä aloilla suosituimmuutta pitemmälle ulottuvista vastavuoroisista myönnytyksistä, kuten on tapahtunut maiden välisen merenkulkusopimuksen (SopS 4/1975) 4 art:ssa. Tämä sopimusjärjestely myöntää kotimaiskohtelun toisen sopimuspuolen aluksille liikenteellisissä kysymyksissä ja merenkulkuun liittyvien tavanomaisten kaupallisten toimintojen ja palvelusten käytössä.

Suomen ja Neuvostoliiton välisessä kaupassa esiintyvien yksittäisten oikeustoimien neuvostoliittolaisina sopimuskumppaneina ovat yleensä ulkomaankauppajärjestöt.² Näiden sopimuskumppaneina olevien suomalaisten on tärkeätä tuntea ainakin seuraavat ulkomaankauppajärjestöihin liittyvät oikeudelliset näkökohdat: järjestön suhde Neuvostoliiton valtioon, järjestön kelpoisuus oikeustoimien päättämiseen ja järjestön päättämien oikeustoimien oikea muoto.

Ulkomaankauppajärjestöt on Neuvostoliiton lainsäädännön mukaisesti perustettu hoitamaan kunkin järjestön perussäännössä määrättyä lohkoa maan ulkomaankaupasta, jonka Neuvostoliiton perustuslaki on pidättänyt valtion monopoliksi.³ Tämän tehtävän hoitamiseksi järjestöille on annettu oikeushenkilön asema. Oikeushenkilön asema tarkoittaa

¹ Lunz, *Journal du Droit International* 1973, s. 100, toteaa, että Neuvostoliiton siviililainsäädännön perusteiden 122 art. myöntää ulkomaisille luonnollisille ja oikeushenkilöille näiden kansallisen lain mukaisen oikeuskelpoisuuden. Tästä ei kuitenkaan voida tehdä johtopäätöstä, että Neuvostoliiton lainsäädännössä olevat ulkomaalaisten oikeuskelpoisuuden rajoitukset eivät soveltuisi sanottuihin ulkomaalaisiin.

² Yleisesitys sosialististen valtioiden ulkomaankauppajärjestöistä: Knapp, *The function, organization and activities of foreign trade corporations in the European socialist countries* (teoksessa: Schmitthoff (toim.), *The sources of the law of international trade with special reference to East-West trade*, London 1964, ss. 52–69). Ks. myös Jokela, Ostajan ja myyjän asemasta ja heidän välistensä oikeusriitojen ratkaisemisesta idänkaupassa, LM 1960, s. 834 ss.

³ Myös KS:n 11 art:ssa todetaan, että ulkomaankauppa on Neuvostoliiton lakien mukaan »valtion monopolina, joka on yksi SNTL:n valtiosäännön vahvistamista sosialistisen rakenteen erottamattomista perusteista». — Boguslavskij, *Staatliche Immunität*, Berlin 1965, s. 145, kirjoittaa että Neuvostoliitto on taipumattomasti pitänyt kiinni ulkomaankaupan monopolia koskevan lausuman ottamisesta kauppasopimuksiin. Tämä oli Neuvostoliiton alkuvuosina tärkeätä, jotta mainittu monopoli tulisi kansainvälisesti tunnustetuksi.

taa sitä, että ulkomaankauppajärjestö erottuu oikeushenkilönä Neuvostoliiton valtiosta. Tähän erotteluun sisältyy se ulkomaiselle sopimuskumppanille merkitsevä oikeusseuraamus, että ulkomaankauppajärjestön hoitama ulkomaankaupan osa, vaikka se kuuluu Neuvostoliiton valtion monopoliin, ei pääse osalliseksi Neuvostoliiton valtion omasta kansainväliseen oikeuteen perustuvasta immuniteetista, lainkäyttövapaudesta. Sen vuoksi ulkomaankauppajärjestöt ovat myös ulkomailla toimiessaan velvollisia alistumaan tuomioistuinten tuomiovaltaan ja pakkotäytäntöön.⁴

Ulkomaankauppajärjestöt ovat Neuvostoliiton lain mukaan kelpoisia päättämään järjestöille vahvistettuun toimialaan kuuluvia oikeustoimia. Koska tämän kelpoisuuden rajat ylittävät oikeustoimet ovat pätemättömiä, sopimuskumppanien on syytä kiinnittää asiaan huomiota, milloin epätietoisuutta ilmenee. Tarvittavat selvitykset saataneen parhaiten Neuvostoliiton kauppaedustustosta.

Ulkomaankauppajärjestöjen päättämien oikeustoimien muoto on Neuvostoliiton lain mukaan oleva kirjallinen. Tämä koskee yhtä hyvin varsinaisen sopimuksen päättämistä kuin kaikkia sopimukseen myöhemmin tehtäviä lisäyksiä ja muutoksia. Koska sopimuskumppani ei voi vedota mihinkään suullisiin välipuheisiin, kirjallisen sopimuksen aikaansaaminen on välttämätöntä. Jossakin määrin epätietoista on, missä määrin kirjallinen muoto tässä yhteydessä ehdottomasti edellyttää sopimuskumppanien yhteisesti allekirjoittamaa asiakirjaa.

KS myöntää myös Neuvostoliiton kansalaisuuden omaaville luonnollisille henkilöille suosituimmuuskohtelun taloudellisessa toiminnassa Suomessa. Vaikka nämä henkilöt vain harvoin esiintynevät varsinaisen ulkomaankaupan piirissä sopimuskumppaneina, heillä saattaa olla aihetta monesti muihin oikeustoiimiin.

Neuvostoliiton alkuvuosina maan ulkomaanedustustoihin kuuluvilla kauppaedustustoilla oli merkitsevä asema ulkomaankaupan oikeustoimia ulkomaisten kauppatuttavien kanssa päätettäessä.⁵ Sitten ulkomaankauppajärjestöt ovat saaneet tehtäväkseen Neuvostoliiton puolesta kauppatoimien päättämisen. Tämä kehitys on myös Suomen osalta tapahtunut. Niinpä Neuvostoliiton Suomessa oleva kauppaedustusto ei nykyisin päättäne muita oikeustoimia kuin niitä, jotka ovat tarpeen sen oman toiminnan vaatimien tarvikkeiden – esim. huonekalujen – ja palvelusten hankkimiseksi.

⁴ *Boguslavskij*, mts. 180 ss.

⁵ Neuvostoliiton kauppaedustustojen asemasta yleensä ks. *Boguslavskij* mts. 139 ss. KS:n kannalta *Jokela* LM 1960 s. 826 ss.

Kauppaedustusto on kuitenkin edelleen oikeudellisesti kelpoinen ulkomaankaupan oikeustoimien tekemiseen, kuten KS:n liitteen 1 art:n d kohta osoittaa. Suomalaisen kauppatuttavan kannalta kauppaedustusto sopimuskumppanina eroaa ulkomaankauppajärjestöstä siinä oikeudellisesti merkitsevässä suhteessa, että kauppaedustusto Neuvostoliiton suurlähetystön osana toimii hallituksensa nimessä eikä siis erotu valtiosta erillisenä oikeushenkilönä. Siten kauppaedustusto nauttii kaikkea Neuvostolle suvereenina valtiona kuuluvaa immunitettia (KS:n liite, 4 art.). Poikkeuksena immunitetista on myönnyty siihen, että kauppaedustuston päättämät kauppatoimet voivat olla Suomen tuomioistuinten toimivallan alaisia ja että tätä tuomiovaltaa käytettäessä syntyneiden päätösten pakkotäytäntö voi tapahtua, kuitenkin vain kauppaedustuston tavaroiden ja saatavien suhteen.

3. — Suomen ja Neuvostoliiton välisissä valtiosopimuksissa ei ole määräyksiä siitä, *minkä valtion lakia sovelletaan* oikeuskysymysten ratkaisemiseen sopimuskumppanien kesken yksittäisten ulkomaankaupan oikeustoimien piirissä. Vastaus näihin lainsoveltamiskysymyksiin on sen vuoksi ensi sijassa etsittävä kumpaisenkin maan kansainvälisen yksityisoikeuden normistosta. On näet edellytettävä, että mahdolliset sopimuksia koskevat riidat, joihin asianosaiset eivät itse löydä ratkaisua, joutuvat yleensä välimiesoikeuksien tai tuomioistuinten käsiteltäväksi joko Suomessa tai Neuvostoliitossa, ja että jommankumman valtion laki siten tulee olemaan *lex fori*.

Pääosa ulkomaankaupassa päätettävistä oikeustoimista on kansainvälisluontoisia irtaimen kauppoja. Tätä sopimustyyppiä koskevat lainsoveltamiskysymykset on Suomessa nykyisin selväpiirteisesti säännelty laissa kansainvälisluontoiseen irtainten esineiden kauppaan sovellettavasta laista (387/1964; lyh.: IrtKL).⁶ Ostaja ja myyjä saavat sopia, että kauppaan on sovellettava määrätyn maan lakia (3₁ §). Elleivät he ole tästä sopineet, toissijaisena kiinteänä sääntönä on, että kauppaan nähden on voimassa myyjän kotipaikan laki (4₁ §). Jos kuitenkin myyjä tai hänen edustajansa on ottanut vastaan tilauksen⁷ maassa, jossa ostajalla on kotipaikka, tämän maan lakia on sovellettava (4₂ §).

⁶ Jokela LM 1964 s. 896 ss.

⁷ Termi 'tilaus' määritellään IrtKL:n säätämisen perustana olevan Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin konvention esitöissä seuraavasti: »tilaus, toisin sanoen ostajan tahdonilmaisu, suullinen, kirjallinen tai puhelimitse annettu ilmaisu». (Julkaisussa: *Conférence de La Haye de Droit International Privé, Documents relatifs à la septième session tenue du 9 au 31 octobre 1951, La Haye 1952, s. 26. Määritelmä on raportissa, jonka on laatinut Julliot de La Morandière.*) Näyttää siltä, että ostajan antama

Muiden velvoiteoikeudellisten oikeustoimien kuin irtaimen kaupan osalta Suomen oikeusjärjestyksessä ei ole täsmällisiä kansainvälisyksityisoikeudellisia säännöksiä. Sovellettavaa lakia määritettäessä käytetään ns. yksilöimisperiaatetta,⁸ jonka tavoitteena on kyseisen oikeussuhteen merkitsevimmän oikeudellisen painopisteen etsiminen ja sovellettavan lain valitseminen tuon painopisteen mukaan. Tässä Pohjoismaissakin hyväksytyssä ajatustavassa on paljolti samoja aineksia kuin Sveitsin oikeuskirjallisuuden ja -käytännön⁹ kehittämässä menetelmässä sovellettavan lain määrittämiseksi kunkin oikeustoimilajin tyypillisen, karakteristisen suorituksen perusteella. Tältä pohjalta päädytään luontevasti tulokseen, että kaksipuolisessa sopimuksessa, milloin tietyn esineen, palveluksen tai muun, erityiselle riskille alttiin hyödykkeen suoritus on tapahtuva rahasuoritusta vastaan, ensiksi mainittu (muu kuin rahasuoritus) katsotaan tyypilliseksi, kansainvälisen yksityisoikeuden kannalta merkitseväksi. Siten on puollettavissa esim. lisenssisopimuksesta aiheutuvien riitojen ratkaiseminen lisenssin antajan lain mukaan.¹⁰

Neuvostoliiton oikeus niin ikään tunnustaa sopimuskumppanien vallan määrätä oikeustoimeen sovellettavasta laista. Tämä siviililainsäädännön perusteiden 126 art:ssa ilmaistu sääntö ei salli sovellettavan lain johtamista sopimuskumppanien oletetusta, hypoteettisesta tahdosta. Presumptioihin turvautuminen — esim. forum-välipuheen tulkitseminen tuomioistuinmaan lain soveltamista tarkoittavaksi — ei ole saanut oikeuskäytännön hyväksymistä. Lakiviittaus voidaan siis todeta vain nimenomaisesta välipuheesta tai siitä, että sopimuskumppanien tahto tietyn lain soveltamiseen selvästi ilmenee kauppatoimeen liittyvistä asianhaaroista.¹¹

Sen varalta, että lakiviittausta ei ole tehty, Neuvostoliiton siviililainsäädännön perusteiden 126 art. määrää sovellettavaksi sopimuksen päättämipaikan lakia. Tämä sääntö on katsottu maan lainsäädännön kannalta niin tärkeäksi, että myös kysymys siitä, mitä paikkaa on pidettävä sopimuksen päättämipaikkana, on määrätty Neuvostoliiton lain mukaan ratkaistavaksi. Tältä osin on luovuttu ennen siviililainsä-

ostotarjous samoin kuin ostajan hyväksyvä vastaus myyjän antamaan myyntitarjoukseen sisältyy IrtKL:n käyttämän tilaus-käsitteen alaan.

⁸ *Alanen*, Yleinen oikeustiede ja kansainvälinen yksityisoikeus, Porvoo 1965, s. 230 ss.

⁹ *Vischer*, Internationales Vertragsrecht, Bern 1962, s. 108 ss.

¹⁰ Ks. *Tolonen*, De rättsliga grunderna för licensiering, särskilt i handeln mellan Finland och Sovjetunionen, JFT 1974, ss. 336–353.

¹¹ *Lunz* mks. 106. — säännös lienee yhtäpitävä IrtKL 31 §:n kanssa.

dännön perusteiden voimaantuloa (1. toukok. 1962) noudatetusta käytännöstä, jonka mukaan päättämispaiikka *inter absentes* määrättiin tarjouksen antajan maan lain perusteella.¹²

Neuvostoliiton nykyisessä käytännössä sopimuksen päättämispaiikka johdetaan Venäjän Sosialistisen Neuvostotasavallan siviililakikirjan 162 art:n säännöksestä, jonka sanamuoto viittaa sopimuksen syntymisen ajankohtaan. Tällä perusteella käytännössä katsotaan, että sopimus on päätetty siinä paikassa, mihin hyväksyvä vastaus tarjouksen tekijälle on saapunut.¹³

Suomen ja Neuvostoliiton kansainvälisen yksityisoikeuden liittymäsäännöt ovat siis yhdenmukaiset siinä, että kumpaisenkin maan lain mukaan sopimuskumppanien määräys sovellettavasta laista (lakiviittaus) on pätevä. Eroavuus sen sijaan ilmenee toissijaisissa säännöissä, joita sovelletaan lakiviittauksen puuttuessa.

Seuraavassa erittelyssä pyritään käytännössä tavallisimpien sopimustilanteiden osalta selvittämään, missä määrin Suomen ja Neuvostoliiton toisistaan poikkeavat *toissijaiset liittymäsäännöt* johtavat lainsoveltamiskysymyksissä erilaisiin tuloksiin. Selvittely on tässä yhteydessä rajoitettava vain irtaimen kauppaa välittömästi koskevaksi, mutta soveltuvin osin se antanee viitteitä myös muiden oikeustointen suuntaan. Tarkasteltavina ovat toisaalta tilanteet, joissa sopimuskumppanit joko myyjän tai ostajan maassa ollessaan päättävät sopimuksen, toisaalta ne tapaukset, joissa sopimus syntyy myyjän ja ostajan omasta maastaan viestintävälineitä käyttäen toimittamien tahdonilmausten perusteella.

Sopimuskumppanit saapuvilla:

a) Milloin myyjä ja ostaja ovat päättäneet sopimuksen *myyjän maassa*, Suomessa päädytään lakiviittauksen puuttuessa IrtKL 41 §:n nojalla soveltamaan myyjän kotipaikan lakia. Myös Neuvostoliiton lain mukaan sovelletaan tässä tapauksessa myyjän lakia, mutta perusteena on se, että sopimus on päätetty myyjän maassa.

b) Jos myyjä ja ostaja ovat *ostajan maassa* päättäneet sopimuksen, tapaukseen on mielestäni Suomessa sovellettava IrtKL 42 §:n säännöstä. Myyjä on näet ostajan maassa ottanut vastaan tilauksen siinä

¹² Lunz mks. 110.

¹³ Lunz ib. Ks. myös Waehler, Die Aussenhandels- und See-Schiedsgerichtsbarkeit in der UdSSR, Berlin 1974, s. 122 s. Sovellettavan lain kytkeminen sopimuksen päättämispaiikkaan koskee myös vuoden 1968 merikauppalaissa säänneltyjä sopimuksia. — Vrt. OikTL 2–7 §.

mielessä kuin tätä ilmaisua on käytetty IrtKL:n perustana olevassa Haagin konventiossa.¹⁴ Sopimukseen olisi siis sovellettava ostajan kotipaikan lakia. Neuvostoliitossa niin ikään sovellettaisiin ostajan maan lakia, koska sopimus on siinä maassa päätetty.

Tahdonilmaisut viestintävälineitä käyttäen perille:

a) Milloin ostaja on lähettänyt myyjän maahan hyväksyvän vastauksensa myyjän tarjoukseen, sopimukseen on Suomessa IrtKL 4₁ §:n nojalla sovellettava myyjän kotipaikan lakia. Neuvostoliitossa päädytään samaan lainsoveltamisratkaisuun sillä perusteella, että sopimus katsotaan päätetyksi myyjän maassa.

b) Jos ostaja on tehnyt myyjälle tilauksen (ostotarjouksen), mihin myyjä on lähettänyt ostajalle tilausvahvistuksen ostajan maahan, tapaus on Suomessa luettava IrtKL 4₁ §:n piiriin. Meillä on sopimukseen siis sovellettava myyjän kotipaikan lakia. Neuvostoliitossa sopimus katsottaisiin ostajan maassa päätetyksi, minkä vuoksi sovellettavaksi laiksi tulisi ostajan laki. Suomen lain kannalta voidaan samaan lainsoveltamisratkaisuun päätyä (IrtKL 4₂ §) siinä tämän tapauksen muunnelmassa, jossa myyjä tai hänen edustajansa olisi ottanut tilauksen vastaan ostajan maassa ja myöhemmin lähettänyt tilausvahvistuksen toisesta maasta käsin.

Esimerkit osoittavat, että liittymäsääntöjen erilaisuudesta ei välttämättömästi seuraa lainsoveltamisratkaisujen ristiriitaisuuksia. Irtaimen kaupan osalta toisistaan poikkeavien ratkaisujen mahdollisuus ilmeni ainoastaan jälkimmäisen tapausryhmän alakohdassa b. Sopimusten suunnittelussa on kuitenkin syytä ottaa huomioon suhteellisen harvinaisetkin poikkeamat yleisistä säännöistä. Suositeltava keino varmuuden saamiseksi ulkomaankaupan lainsoveltamiskysymyksissä on sovellettavaa lakia koskevan määräyksen (lakiviittauksen) sisällyttäminen sopimukseen.

4. – Kauppatoimissa suomalaisten ja neuvostoliittolaisten sopimuskumppanien kesken on säännönmukaisesti sovittu, että mahdolliset *oikeusriidat* ratkaistaan välimiesoikeuksissa, elleivät asianosaiset muuten pääse asiassa ratkaisuun. Neuvostoliitossa on ulkomaankaupaan liittyvien oikeusriitojen ratkaisuelimiksi perustettu Neuvostoliiton

¹⁴ Ks. ed. alav. 7.

kauppakamarin yhteydessä toimivat Ulkomaankaupan välityskomissio ja Merioikeusasiain välityskomissio.¹⁵ Nämä välityskomissiot on useimmissa sopimuksissa osoitettu riitojen ratkaisijoiksi. Toisaalta voidaan löytää esimerkkejä myös siitä, että sopimuskumppanit ovat voineet antaa oikeusriitansa jossakin muussa maassa — esim. Ruotsissa ja Sveitsissä — toimivan välityslautakunnan selvittäväksi.

Oikeusriidan määrääminen tietyn välimiesoikeuden ja tuomioistuimen käsiteltäväksi ei Neuvostoliitossa vallitsevan käsityksen mukaan merkitse sitä, että ratkaisuelimen sijaintimaan lakia olisi sovellettava riidanalaisen oikeuskysymyksen ratkaisemiseen. Suomen käytäntö lie-nee tässä suhteessa samalla kannalla. Siitä on pääteltävä, että sopimuskumppanien on aiheutta harkita tuomioistuimen valintaa ja sovellet-tavan lain määräämistä erillisinä kysymyksinä.

5. — KS:n 13 art:ssa on määrätty, että suomalaisten ja neuvostoliitolaisten sopimuskumppanien välisistä kauppatoimista aiheutuneissa riidoissa annetut välimiesoikeuksien päätökset pannaan vastavuoroisesti täytäntöön. Näin voi tapahtua, mikäli riidan ratkaiseminen erikseen asetetussa tai pysyväisesti toimivassa välimiesoikeudessa on edellytetty itse kauppatoimessa tai erillisessä, itse kauppatoimen vaatimaan muotoon laaditussa sopimuksessa. Tämä ehto viittaa selvästi siihen, että Neuvostoliiton ulkomaankauppajärjestöt ovat kelpoisia päättämään ulkomaankauppaa koskevia oikeustoimia vain kirjallisessa muodossa.

Täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä vain kolmessa KS:n 13 art:ssa mainitussa tapauksessa. Ensiksi, jos päätös ei ole tuomiois-tuinmaan lakien perusteella saanut lopullista lainvoimaa; toiseksi, jos päätös velvoittaa tekoon, joka ei ole sallittu täytäntöönpanomaan lakien mukaan; kolmanneksi, jos päätös on ristiriidassa täytäntöönpanomaan yleisen järjestyksen kanssa (*ordre public*).

Lopuksi KS:n 13 art:ssa määrätään täytäntöönpano tapahtuvaksi täytäntöönpanevan sopimuspuolen lainsäädännön mukaisesti.

KS:n määräykset välitystuomioiden täytäntöönpanosta ovat varsin niukkasanaiset siihen nähden, että on kysymys kansainvälisluontoisista välitystuomioista, joihin monesti kytkeytyy sangen hankalia probleemoja. Nytemmin KS:n määräykset saavat täydennystä muista välitystuomioita koskevista kansainvälisistä järjestelyistä, erityisesti ulkomaisten

¹⁵ Hyviä yleisesityksiä Neuvostoliiton ulkomaankaupan välimiesmenettelystä: *Ram-saizew*, *Die Aussenhandelsarbitrage in der UdSSR*, Berlin 1961, ja *Waehler*'in ed. aliv. 13 mainittu teos, jossa käsitellään myös merioikeudellista välimiesmenettelyä.

välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta, New Yorkissa 10. 6. 1958 tehdystä yleissopimuksesta (SopS 7/1962), jonka niin Suomi kuin Neuvostoliittokin ovat ratifioineet.

KS:n määräyksiä välitystuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ei käytettävissä olevien tietojen mukaan ole tähän mennessä jouduttu soveltamaan. Tämä selittyy osaksi siitä, että oikeusriidat Suomen ja Neuvostoliiton ulkomaankaupan piirissä ovat olleet hyvin harvinaisia. Toisaalta on myös tunnettua, että pakkotäytäntöön turvautuminen ei yleensä ole tarpeen ulkomaankauppaan liittyvien välitystuomioiden toteuttamiseksi.¹⁶

¹⁶ *Wahler* mts. 156 mainitsee, että neuvostoliittolaiset yritykset ovat poikkeuksetta vapaaehtoisesti täyttäneet välitystuomioiden asettamat velvoitteet. *David*, *International Encyclopedia of Comparative Law* V/2 (Tübingen etc. 1972), s. 65 (no 166), arvioi että länsimaissa 90 % välitystuomioista täytetään vapaaehtoisesti.